

KIRJALLINEN ASiantuntijalauseunto

Eduskunnan lakivaliokunta

Asiantuntijakuuleminen 21.11.2019

Asia: KAA 2/2019 VP Raiskauksen määritelmä suostumusperustaiseksi – Suostumus 2018

Lausunnon antaja: Tukinainen ry

TUKINAINEN RY:N ASiantuntijalauseunto

Tukinainen ry on aiemmin oikeusministeriölle esittämässään kannanotossa tuonut esille näkemyksensä, että rikoslain 20 luku vaatii kokonaisuudistusta. Seksuaalirikoksia säätelevän luvun osalta lähes kaikki pykälät edellyttävät muutoksia ja päivityksiä. Suostumus-käsitteen lisäksi yksinään raiskauspykälään ja pakottamista seksuaaliseen tekoon koskevaan pykälään ei ole riittävää. Suostumus tulee näkyä kattavasti koko rikoslain 20 luvun arvopohjassa. Lainvalmisteluasiakirjojen kuten hallituksen esityksen tulee sisältää muun muassa ajankohtaisten esimerkkien ja käsitteiden avaamista vastaamaan laajemmin nykyisin käytännössä esiintyviä tilanteita ja parantamaan uhrien oikeusturvaa. Hallitus onkin sittemmin nimennyt seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistusta valmistelevan työryhmän. Työryhmän perustamisen jälkeen kansalaisaloitteen käsitteleminen nyt eduskunnassa on osittain päällekkäistä työtä.

Suostumus 2018 -kansalaisaloitteessa mainitut asiat ovat tärkeitä. Uskoaksemme monet siinä mainitut yksityiskohdat tulevat otetuksi huomioon kokonaisuudistuksen valmistelussa kuten ehdotetun raiskauspykälän yhteydessä esitetyt eri tilanteet ja muun muassa rikosoikeudellisen tuottamusvastuun edellytykset. Tukinainen ry on jo aiemmin esittänyt rikosoikeudellisen tuottamusvastuun käyttöön ottamista, mikä tarkoittaisi tuottamusvastuun soveltamista etenkin joukkoraiskausten yhteydessä ja lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyen tekijän selonottovelvollisuutena lapsen iästä.

Tukinainen ry ei ole ottanut asiaksi laatia tunnusmerkistöjen tarkkoja sanamuotoja, koska kokonaisuudistusta valmisteltaessa on välttämätöntä ensin ratkaista periaatteelliset kysymykset kaikkien pykäläiden osalta. Lainvalmistelun tämän hetkisistä tuloksista ei ole tietoa, joten senkin takia on vaikea arvailla mihin suuntaan lainsäädäntöä ollaan viemässä. Uudistettavia lainkohtia tulee kuitenkin voida pohtia myös silmällä pitäen niiden yhteen sopivuutta tulevassa lain soveltamiskäytännössä:

Esimerkkinä mainittakoon keväällä 2019 rikoslain 20 lukuun lisätty uusi 7b §, Törkeä lapsenraiskaus, jonka tunnusmerkistö edellyttää sekä törkeän raiskauksen että törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistöjen toteutumista yhtä aikaa. Tällä hetkellä suojaikäraja

törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön osalta on 16 vuotta (ei 18 vuotta), ellei tekijänä ole lapsen kanssa asuva huoltaja tai huoltajaan rinnastuva henkilö. Jos tekijänä on huoltaja tai huoltajaan rinnastuva henkilö, joka asuu lapsen kanssa samassa taloudessa, lapsen suojaikäraja on 18 vuotta. Jos taas tekijänä on perheen ulkopuolinen henkilö, ja lapsiuhri 16-17 -vuotias, tekoa ei enää arvioida lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä. Tällöin ei voi tulla kyseeseen myöskään törkeää lapsenraiskaus, vaikka raiskauksen tunnusmerkistö yksinään toteutuisikin. Pykälää pitäisi Tukinainen ry:n mielestä kuitenkin voida soveltaa laajemmin myös sellaisiin tekoihin, joissa lapseen auktoriteettiasemassa tai luottamusasemassa oleva myös muu kuin huoltaja tai huoltajaan rinnastuva henkilö on sukupuoliyhteydessä 16-17 -vuotiaan lapsen kanssa. Nykyisessä muodossaan uusi rikoslain 20 luvun 7 b soveltuu ainoastaan sellaisiin tapauksiin, joihin jo ilman 7 b pykälääkin on voitu soveltaa sekä törkeän raiskauksen että törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistöjä yhdessä. (Jos tunnusmerkistöt ovat ylipäättään toteutuneet kokonaisarvioinnissa). Kysymykseksi siten jää, mikä tämän uuden pykälän soveltamisala todellisuudessa on? Rangaistusasteikon korotuksellakaan ei todellisuudessa ole vaikutuksia, sillä asteikkoa oikeuskäytäntöä kovempaan rangaistuksiin on ollut aina, ja maksimirangaistusta on voitu korottaa jo aiemminkin rikoslain 7 luvun mukaisesti.

Seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen yhteydessä on tärkeää pohtia, voitaisiinko voimassa olevan rikoslain 20 luvun 5 §:n tarkoittamat alle 18-vuotiaisiin, käytännössä 16-17 -vuotiaisiin kohdistetut teot (sekä sukupuoliyhteys että seksuaalinen teko), joissa tekijä on auktoriteettiasemassa tai luottamusasemassa lapseen nähden siirtää 20 luvun lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevien pykälien tunnusmerkistöihin. Ne voisivat sijoittua lisäyksenä a) joko samaan momenttiin, jossa todetaan, että lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä rangaistaan myös silloin, jos tekijä on huoltaja tai huoltajaan rinnastuva henkilö ja asuu samassa taloudessa uhrin kanssa tai b) välittömästi sen jälkeen omana kohtanaan. Edellä mainittu ei tarkoita sitä, etteikö nimenomaan auktoriteettiasema ja luottamusasema tulisi huomioida myös raiskauksen tunnusmerkistöä uudistettaessa kuten kansalaisaloitteessakin vaaditaan ja joka sisältyy myös esimerkiksi Ruotsin brottsbalkenin raiskauksen tunnusmerkistöön. Sen sijaan 18 vuoden iän säätäminen yleiseksi suojaikärajaksi olisi kuitenkin melko poikkeuksellista eri maiden lainsäädäntöjä vertailtaessa.

Huoltajan tai huoltajaan rinnastuvan henkilön osalta asuminen yhteistaloudessa tulisi tosin poistaa lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistöstä merkityksettömänä, koska luottamussuhde lapseen tai huoltajan huolenpitovastuu eivät riipu asumismuodosta.

Mahdollista on myös poistaa kokonaan Suomen rikoslaista rikosnimikkeet, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö tai Ruotsin nykyisen seksuaalirikoslainsäädännön mukaisesti säilyttää se vain kaikista lievimpiin tekoihin. Sukupuoliyhteys, joka ei olisi vapaaehtoinen, tarkoittaisi pääsääntöisesti ikäperusteisesti aina raiskausta ja seksuaalinen teko pakottamista seksuaaliseen tekoon. Nyt kuitenkin vuoden 2019 keväällä säädetyn törkeän lapsenraiskauksen tunnusmerkistö toteutuakseen edellyttää myös törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistöä.

Ennen pitkää pohdittavaksi tulee myös se, voidaanko nykyinen rikoslain 20 luvussa säädetty seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta säätää lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi, jos tämä rikosnimike säilytettäisiin. Tukinainen ry:n mielestä se olisi mahdollista ja vastaisi todellista tilannetta kansainvälisten sopimustenkin valossa. Alaikäiseltä nuorelta seksiä ostava aikuinen henkilö vääjäämättä käyttää auktoriteettiasemaa tekoa toteuttaessaan. Senkin vuoksi rikoslain 20 luvun 8a §:n oikeampi paikka olisi rikoslain 20 luvun lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevat lainkohdat.

Lainvalmistelussa vakavasti otettaviksi tulevat monet asiat mukaan lukien pohdinta siitä, miten pitkälle suostumus-oppi ulotetaan eri seksuaalirikosten yhteydessä, pysytetäänkö suojaikärajat samoina vai onko tarvetta muuttaa niitä, poistetaanko lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö – rikosnimike (ja sen törkeä tekomuoto) kokonaan (aiheuttaisi muutoksen myös keväällä 2019 säädettyyn törkeää lapsenraiskausta koskevaan tunnusmerkistöön), käytetäänkö sittenkin lakiuudistuksessa Ruotsin mallin mukaisesti käsitettä 'vapaa tahto' (frivilligt) suostumuksen sijaan, lisätäänkö uhrin haavoittuvuus ('i en särskilt utsatt situation') tunnusmerkistöihin (Tukinainen ry: kyllä pitäisi), otetaanko tekojen videotointi tai muu kuvaaminen myös seksuaalirikosten tunnusmerkistöihin esimerkiksi kvalifiointiperusteiksi (Tukinainen ry: kyllä pitäisi) vai olisivatko ne vain mahdollisesti rangaistusta korottavia tekijöitä jne.

Tulevan uuden seksuaalirikoslainsäädännön tulisi olla kaiken muun ohella läpileikkaus yhteiskunnan arvoista, vastata kansainvälisten sopimusten velvoitteita ja olla voimassa kenties seuraavat 20 vuotta. Todistustaakkaa koskevia säännöksiä rikosasioissa emme voi muuttaa, joten pykäläien sanamuotoja on syytä nyt pohtia huolellisesti. Yksittäisten pykälämuutosten sijaan Tukinainen ry odottaa innolla uutta ja nykyaikaista rikoslain 20 lukua, joka avautuisi lainvalmisteluasiakirjojen myötä myös ajan hengen mukaisesti ja kansalaisten oikeustajua kunnioittaen.

Helsingissä, marraskuun 20 päivänä 2019

Tukinainen ry

Riitta Silver
Kehittämispäällikkö, OTL, VT
Tukinainen ry
PL 160, 00131 Helsinki
p. 045-7731 0409, p. 09-5860 360
riitta.silver@tukinainen.fi